

*Тимофєєва К. О., д-р філософії,
старший викладач кафедри інформаційних технологій,
Київський національний університет культури і мистецтв*

НАЦІОНАЛЬНІ АРХІВНІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ (НАІР): ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сьогодні, в умовах прискороного розвитку цифрових технологій, постає актуальним питання про розширений доступ до інформації, важливого значення набувають інформаційні ресурси. Особливо науковий інтерес становлять саме архівні інформаційні ресурси, адже використання архівних інформаційних ресурсів Національного архівного фонду невіддільно пов'язане зі збереженням національної архівної спадщини України.

Після розпаду радянського союзу українська архівна система потребувала реформування. Національні архівні інформаційні ресурси (НАІР) є відносно новим і до кінця неокресленим терміном, йому передували більш загальноживаний термін Національний архівний фонд (НАФ).

Ще в 90-х рр. ХХ ст. Г. Боряк, Л. Дубровіна, Т. Захарченко, К. Новохатько, І. Антоненко, В. Ляхоцький у збірнику наукових праць «Національна архівна інформаційна система “Архівна та рукописна Україніка” і комп'ютеризація архівної справи в Україні» сконцентрували свою увагу на визначенні методологічних та науково-методичних підходів до організації та використання архівної інформації, що зберігається в архівах та рукописних відділах бібліотек і музеїв для створення Національної архівної інформаційної системи (НАІС). Зокрема, у розвідці «НАІС і проблеми доступу до архівної інформації в документальних архівних та інформаційних системах» Г. Боряк наголошував на необхідності запровадження чіткої класифікації архівних документів, їх опису, а також визначення їх інформаційної цінності, водночас варто врахувати темпи зростання інформатизації суспільства. Знаний науковець головним завданням вбачав розробку «уніфікованої архівної та бібліотечної термінології, створення відповідних науково-методичних документів, єдиних для архівної, музейної та бібліотечної систем, і, насамперед, методик опису документів на рівні окремого документа, на рівні справи, фонду, установи» [1, 38]. Л. Дубровіна у контексті формування «Архівної та рукописної Україніка» також вказала на потребу в створенні уніфікованої системи архівних описів. Дослідниця зацентрувала увагу на тому, що найскладніше описувати ті фонди, які були об'єднані, тобто організовані штучно. Науковиця зазначила, що «в нашій країні був період, коли нові надходження розподілялися за трьома великими напрямками: літературні матеріали, історичні матеріали, листування [3, 53].

За своєю суттю НАІР є сукупністю архівних інформаційних ресурсів держави та нації, про це зазначав О. Довгань, додаючи, що національні інформаційні ресурси є здобутком нації, на них має поширюватися юрисдикція України [2, 88].

Незважаючи на попередні студіювання, що були зазначені, К. Климова наголошує на необхідності теоретичного обґрунтування сутності НАІР, їх структури та меж і закріплення поняття в архівному законодавстві [5, 28]. На переконання дослідниці, впроваджуючи у правове поле нове поняття «НАІР», не варто відмовлятися від поняття «Національний архівний фонд», який на законодавчому рівні визнаний частиною інформаційних ресурсів суспільства [5, 28]. Саме документи НАФ на всіх носіях, різних способів фіксації інформації є найціннішою, найрепрезентативнішою частиною у структурі НАІР, на основі яких формуються інші складники НАІР. Невід’ємними складниками у структурі НАІР є довідковий апарат до документів НАФ (усіх типів, видів, включно з базами і банками даних), фонд оцифрованих документів НАФ та довідковий апарат до цих документів, інтернет-ресурси архівних установ. Цифровізація сприяє формуванню потужного сегмента у сучасній структурі НАІР – електронні документи (дані на електронних носіях з обов’язковими реквізитами) та оцифровані документи (створені шляхом цифрової трансмісії даних) [5, 28]. Також про невирішення зазначеної проблеми свідчать наукові доповіді та матеріали громадського обговорення проєкту Закону України «Про Національні архівні інформаційні ресурси, управління документацією та архівами» [4].

Як зауважують Л. Левченко, Л. Попова та А. Хромов, уже понад двадцять років у законодавчих актах України жодного разу не згадувалося про те, що Національний архівний фонд України є сукупністю національних архівних інформаційних ресурсів українського народу [6, 254].

Когорта вищезгаданих науковців висловила думку про те, що архівні фонди мають прирівнюватися до архівних інформаційних ресурсів. Вирішення вказаних питань передбачає впровадження нового підходу до архівних фондів як до архівних інформаційних ресурсів (далі – ІР). Через це постає необхідність заміни абстрактного поняття НАФ на більш актуальне до викликів часу поняття (НАІР), що передбачає законодавче закріплення запропонованих понять та правове регулювання діяльності новостворених НАІР [6, 250]. Дослідники пропонують розробити принципово новий законопроект з умовною назвою «Про Національні архівні інформаційні ресурси, управління документацією та архівами» з фактичним конституюванням у правовому полі понять «архівний інформаційний ресурс», «Національні архівні інформаційні ресурси» замість «архівні фонди», «Національний архівний фонд». Ключовим, системним поняттям нового архівного закону пропонується нова правова дефініція НАІР [6, 255].

Автори запропонованого архівного законодавчого проєкту вказують на основні визначення цього поняття і його структуру. По-перше, подають думку про те, що НАІР можуть бути визначені як сукупність архівних ІР, які містять інформацію про різні сфери діяльності людини, суспільства та держави, зафіксовані на

паперових, аналогових, електронних та інших матеріальних носіях або у віртуальному інформаційному просторі, та внаслідок експертизи цінності визнані такими, що мають історичну, адміністративну, культурну, наукову, юридичну, інформаційну та практичну цінність для народу України. По-друге, зазначають про те, що НАІР мають бути оголошені суспільним надбанням, складовою частиною вітчизняної і світової культурної спадщини, глобальних ІР людства. У проєкті закону слід визначити, що НАІР створювалися, збиралися, архівувалися в процесі діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб незалежно від форм власності, громадян та їхніх об'єднань, а також суб'єктів міжнародного права, що діяли на території України, та зберігаються з метою передавання національної пам'яті українського народу наступним поколінням і для задоволення інформаційних потреб сучасного суспільства і держави, реалізації прав і законних інтересів кожної людини. Нова архівна термінологія дасть змогу краще адмініструвати наявну архівну спадщину та розширити поле комплектування архівів ретроспективною інформацією. По-третє, складниками НАІР пропонується визначити: архівні фонди, зібрання, колекції, інші систематизовані масиви (комплекси) документів, а також окремі документи, на паперових та аналогових носіях інформації; науково-технічна, науково-дослідна та проєктно-конструкторська документація; електронні документи, масиви електронних документів, метадані; інформаційні продукти засобів масової інформації, відеограми та фонограми; бази та банки даних і знань, дані; реєстри, кадастри, класифікатори, інформаційні системи та програмні продукти, які забезпечують їх функціонування; інформація у матеріальній формі та віртуальному просторі, соціальних мережах, телекомунікаційних системах; системні і прикладні програмні засоби з технічною документацією до них; вебсайти, вебсторінки, вебсервіси, ІР інших видів [6, 256].

Отже, на цей час ще не прийнято закон про НАІР, немає чітко сформованого понятійного апарату, але це питання є актуальним і важливим для сьогодення українського суспільства: збереження національних здобутків на рівні закону.

Список використаних джерел

1. Боряк Г. НАІС і проблеми доступу до архівної інформації в документальних архівних та інформаційних системах. *Національна архівна інформаційна система «Архівна та рукописна Україніка». Випуск 1. Інформатизація архівної справи в Україні: сучасний стан та перспективи*. Зб. наук. праць. Київ, 1996. С. 19–40.
2. Довгань О. Інформаційні ресурси: національні та державні, зміст, поняття. *Інформація і право*. 2015. № 3(15). С. 85–91.
3. Дубровіна Л. «Архівна та рукописна Україніка»: до проблеми об'єкта археографічного та інформаційного опису в системі НАІС. *Національна архівна інформаційна система «Архівна та рукописна Україніка» і комп'ютеризація архівної справи в Україні. Вип. 1: Інформа-*

тизація архівної справи в Україні: сучасний стан та перспективи: Збірник наукових праць. Київ. 1996. С. 41–62.

4. Громадське обговорення проєкту Закону України «Про Національні архівні інформаційні ресурси, управління документацією та архівами»: доповідь голови Державної архівної служби України А. Хромова. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=PZqa45e0ROY> (перегляд 30.10.2021 р.).

5. Климова К. Національні архівні інформаційні ресурси: закріплення поняття в архівному законодавстві. *Інформація та соціум: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Вінниця, 04 червня 2021 р. Вінниця. 2021. С. 28–30.

6. Левченко Л., Попова Л., Хромов А. Національні архівні інформаційні ресурси: правові засади реформування архівної справи. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2021. Вип. 1(93). С. 249–263.

**Ярема І. І., аспірант кафедри інформаційних технологій,
Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ**

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКИМИ БІБЛІОТЕКАМИ

Одним з найактуальніших понять у цифровому світі є поняття «цифрової культури», яке є надзвичайно широким. Наразі у науковому дискурсі можна знайти багато різних його тлумачень. На наш погляд, найприйнятнішим є таке: *цифрова культура* – це система правил поведінки користувача, яких він дотримується під час використання інформаційно-комунікаційних технологій.

До компонентів цифрової культури фахівці відносять:

- ✓ раціональне споживання інформації;
- ✓ критичне мислення;
- ✓ цифрова грамотність;
- ✓ ІТ-волонтерство;
- ✓ відповідальне ставлення до використання інформаційних технологій [1].

Отже, *цифрова культура* – це принципи і цінності у корпоративній культурі, що характеризують використання технологій для взаємодії з користувачами і вирішення завдань з їх ефективного обслуговування. Цифрова культура також передбачає підвищення рівня цифрових навичок працівників, цифрової грамотності та умінь використовувати програмне забезпечення з урахуванням усіх можливостей, які надає інформаційний прогрес.

Універсальної формули з формування цифрової культури в українських бібліотеках досі не вироблено. Має значення безліч чинників – від розмірів книгозбірні та ступеня її підпорядкованості до галузевої приналежності. Але можна